

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวจี และข้าวแดกงาของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย” ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรม การค้นคว้าหาข้อมูลในหนังสือ ตำราที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย แล้วนำเสนอผลการศึกษา จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

ความเป็นมาของประเพณีบุญเดือนสามของชาวอีสาน นั้นมีต้นกำเนิดความเชื่อมาจากประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่ชาวอีสานมีความเชื่อต่อหลักบุญกรรมของพระพุทธศาสนามาก ด้วยเหตุนี้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญทางพระพุทธศาสนาจึงมีการปฏิบัติกันสืบมาเรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นประเพณีของชาวอีสาน

ที่ปฏิบัติมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดंगा ของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย พบว่า ตำบลนาอ้อ ได้มีการฟื้นฟูประเพณีบุญข้าวจีอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่ง เป็นปีที่บ้านนาอ้อ ได้รับยกย่องจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมต้นแบบของ จังหวัดเลยและมีการจัดงานประเพณีแบบเป็นระเบียบแบบแผนและจัดงานอย่างต่อเนื่องมาทุกปี

ความเชื่อการทำบุญข้าวจีโดยทั่วไปของชาวอีสาน ชาวอีสานเชื่อในเรื่องการให้ทานข้าวจีของนางปณณทาสีที่เป็นมูลเหตุให้นางได้บรรลุโศดาปัตติผล เป็นอริยบุคคล จึงเป็นมูลเหตุที่มาของประเพณีบุญเดือนสามหรือบุญข้าวจีของชาวอีสานที่ปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี องค์ประกอบของบุญข้าวจินั้น จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของบุญข้าวจี ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และวัตถุสิ่งของ การถวายทานข้าวจีของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ กระทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งมีการถวายทาน ดังนี้

๑. ขั้นตอนก่อนวันบุญ หลังจากประชุมชี้แจงเรื่องการกำหนดวันแล้ว ก่อนวันบุญ ๓ วัน จะมีการเตรียมงาน และบางกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานก็เริ่มทำในวันนี้ สำหรับสิ่งที่ต้องจัดเตรียมก่อนวันนั้น คือ การเตรียมองค์ประกอบต่างๆ ของบุญเพื่อให้กิจกรรมในวันบุญมีความสมบูรณ์ และเรียบร้อยที่สุด

๒. ขั้นตอนวันบุญ ในเช้าวันบุญชาวบ้านจะลุกขึ้นจัดอาหาร เตรียมสิ่งของเตรียมตัวสำหรับไปทำบุญในครั้งนี้ พ่อบ้าน แม่บ้านจะเริ่มเตรียมตัวโดยนึ่งข้าว ทำอาหารอย่างข้าวจีดำ ข้าวแดงงา เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ปัจจัย แล้วนำสิ่งของเหล่านี้ไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม เมื่อได้เวลา คือประมาณ ๐๗.๐๐ น. ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อทุกคนจะทยอยนำสิ่งของที่เตรียมไว้ มายังสถานที่ประกอบพิธี นำอาหารที่เตรียมมาจัดสำหรับถวายพระภิกษุ โดยเฉพาะข้าวจี และข้าวแดงงา

ขั้นตอนพิธีทางสงฆ์ เมื่อถึงเวลาทุกอย่างพร้อมแล้ว พระสงฆ์มาที่ศาลาโรงธรรมก็จะเริ่มพิธีสงฆ์ คือ ๑. สวดมนต์ ๒. ชาวบ้านตักบาตร ๓. ถวายภัตตาหาร ๔. พระสงฆ์เจริญพร ๕. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารที่ชาวบ้านถวาย รวมถึงข้าวจี และข้าวแดงงา

หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาหารที่เหลือจากการทำบุญจะแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญรับประทานต่อ เมื่อพิธีดังกล่าวเสร็จแล้วก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีสงฆ์

ความเป็นมาของประเพณีข้าวแดงงา ข้าวแดงงาเป็นของที่หารับประทานได้ยาก และจากความเชื่อจากเรื่องของนางจิตตคหบดีที่ได้ถวายทาน ด้วยน้ำอ้อย และน้ำตาล ทำให้ได้บุญมากนี้ ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อจึงมีความเชื่อว่าถ้าหากได้นำข้าวแดงงาถวายทานให้กับพระภิกษุสงฆ์แล้วก็จะได้บุญมากเหมือนการถวายข้าวจี ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ จึงนำข้าวแดงงาไปถวายพระภิกษุสงฆ์พร้อมด้วยข้าวจี ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เป็นประจำ และได้กระทำกันสืบต่อมาจนกลายเป็นประเพณีบุญข้าวจี และข้าวแดงงาของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ

พิธีกรรมการทำบุญข้าวแดงงานั้นชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ เชื่อว่าได้บุญมาก และนำมาถวายพร้อมกันกับข้าวจี คือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ก็เพราะว่าตรงกับวันมาฆบูชา เพราะเชื่อว่าจะได้บุญมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ มีเหตุการณ์อัศจรรย์เกิดขึ้นพร้อมกัน ๓ ประการในสมัยพุทธกาล มีขั้นตอนและพิธีกรรมเหมือนบุญข้าวจีทุกประการ

ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ มีความเชื่อเรื่องการทำบุญข้าวจีและข้าวแดกงา มีความเชื่อในเรื่องการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองของชาวอีสานโดยทั่วไป และมีความเชื่อเรื่องของ บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ การบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา จึงทำให้หลักพุทธธรรม ปรากฏขึ้น ประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงา อันเป็นประเพณีอันดีงามของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อซึ่งสืบสานกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานบุญประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงา คือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ การให้ ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญจิตภาวนา หรือเรียกว่า ทาน-ศีล-ภาวนา

๑. ทานมัย คือ การให้ทานแบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของไม่ว่าจะให้ใครก็เป็นบุญ (ทานมัย) การให้เป็นการช่วยขัดเกลากุศลความเห็นแก่ตัว ความคับแค้น ความตระหนี่ถี่เหนียว

และความยึดถือในวัตถุ สิ่งของที่แบ่งปันออกไปก็เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๒. ศีลมัย การรักษาศีลจักเป็นบุญเป็นการฝึกฝนที่จะลด ละ เลิกความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใครมุ่งที่จะทำความดีเพื่อแผ่ผู้อื่นเป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงาม และพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำซึ่งคำว่า “ศีล” มีสาระสำคัญอยู่ที่เจตนาหรือความประสงค์ที่จะเว้นซึ่งเรียกว่า วิริยะ คือ (การเว้นจากทุจริต,การเว้นจากกรรมชั่ว)

๓. ภาวนามัย คือ การฝึกกรรมฐานหรือเจริญภาวนามัยจึงเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะมโนกรรมต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายการกระทำเป็นไปเพื่อความสิ้นภพชาติสิ้นทุกข์ ไม่ต้องไปเกิดในแหล่งกำเนิดใดอีก เนื่องจากจิตอิงอาศัยอารมณ์จึงเกิดขึ้นได้และธรรมชาติของจิตมีความสัปดาห์ไปตามอารมณ์ของอายนะ ๑๒ และอุปกิเลส ๑๖ ไม่อาจหยุดนิ่งเพื่อการพิจารณาแม้ชั่วครู่ จึงจำเป็นต้องใช้อุบายบางอย่างเพื่อคิดความสัปดาห์โดยหาสิ่งที่ไม่เป็นโทษให้จิตอิงอยู่อุบายว่านี่คือที่มาของกิจกรรมที่เรียกว่ากรรมฐาน

อีกทั้งหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น หลักความสามัคคี ที่ทำให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อรวมแรงรวมใจกันทำงานให้ประสบความสำเร็จ หลักความเพียรที่ทำให้ประชาชนในชุมชนสมานฉันท์กันเพื่อให้งานนั้นมีปัญหาน้อยที่สุดเท่าที่สุด และหลักสมาธิเพื่อให้ข้าวจีและข้าวแดกงานั้นมีความประณีตน่าชวนชิมเป็นต้น

คุณค่าของประเพณีบุญข้าวจี ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวอีสานและชาวเทศบาลตำบลนาอ้อที่ความเชื่อเรื่องการทำบุญว่าการทำบุญเป็นการสะสมคุณงามความดีหรือเป็นสร้างบุญสร้างกุศลเพื่อสัมปรายภพ ความเชื่ออีกประการหนึ่งการทำบุญข้าวจีของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อมีความเชื่อว่าเป็นถวายข้าวจีและข้าวแดกงาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าซึ่งจะทำในวัน

มาฆบูชา กลางเดือน ๓ วันที่พระจันทร์เต็มดวงซึ่งวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ทั้งเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษผู้มีพระคุณ เจ้ากรรมนายเวรและสัตว์ทั้งหลายที่สำคัญต้องรักษาฮิต ๑๒ อันดั่งมาเอาไว้ให้ลูกหลาน ได้เป็นแนวทางสืบต่อไป และช่วยคุ้มครองทุกคนในครอบครัวให้มีความเป็นสิริมงคล อุทิศส่วนบุญแด่พระแม่โพสพ ผู้ที่รักษารัฐพีชให้กับสัตว์ และยังเป็นการสร้างความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะที่ช่วยกันทำ ทั้งญาติ พี่น้อง บุตร หลาน ได้สืบทอดกันมา และยังคงคำว่า “บุญข้าวจี” อยู่คู่กับพุทธศาสนาให้นานแสนนานสมกับบรรพบุรุษที่ได้ใช้ภูมิปัญญาทำข้าวจี มาจนถึงทุกวันนี้ อีกทั้งมุ่งที่จะแจกทานให้แก่ผู้ที่เคารพและเพื่อนรักต่างถิ่นด้วย

คุณค่าของประเพณีบุญข้าวจี และข้าวแดกงา ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ

๑) ด้านจิตใจ

ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อมีความเชื่อในเรื่องของการให้ทานข้าวจีว่าถ้าทานแล้วจะได้บุญมาก และการถวายทานข้าวจีและข้าวแดกงาที่เป็นของที่ทำรับประทานได้ยากนั้น ชาวบ้านจึงเชื่อมั่นว่าเมื่อถวายทานสิ่งเหล่านี้แล้ว จะได้บุญกุศลสูงสุด มีความสุขอ้อมอกอ้อมใจนั่นเอง

๒) ด้านความสามัคคีของชุมชน

บุญข้าวจี และข้าวแดกงามีบทบาทในด้านการรวบรวมผู้คนทั้งในและนอกหมู่บ้าน รวมญาติมิตร เพื่อนพ้อง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกคน ตลอดจนหน่วยงานที่สำคัญได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ถ้าร่วมมือร่วมใจกันได้งานทุกอย่างก็ประสบความสำเร็จและนำไปสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

๓) ด้านวิถีชีวิตชุมชน

บุญข้าวจีและข้าวแดกงานี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวเทศบาลตำบลนาอ้อเป็นอย่างมาก ภายในงานจะมีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าของชุมชน และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย มีกิจกรรมประกอบด้วย ขบวนแห่ข้าวจีจากกลุ่มต่างๆ การจัดบ้านเรือนการดำรงชีพวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่ละบ้านที่สร้างขึ้นมาในงานจะมีอาหารพื้นบ้านและจะขาดไม่ได้ก็คือข้าวจี และข้าวแดกงา ไว้ต้อนรับแขก นักท่องเที่ยว ประชาชนที่มาร่วมงานแบบไม่คิดเงิน มีการแข่งร้องสรภัญญะ แข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน ข้าวพาลอง ประกวดไก่สวยงาม การประลองไก่พื้นเมือง จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพราะ

วิถีชีวิตของผู้คนย่อมปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น แต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของงานประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงาเอาไว้ เพราะเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

๔) ด้านศาสนา และวัฒนธรรม

ชาวเทศบาลตำบลนาอ้อให้ความสำคัญทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก จนได้รับยกย่องจากวัฒนธรรมจังหวัดเลยให้เป็นหมู่บ้านอนุรักษ์วัฒนธรรมของจังหวัด มีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่สืบต่อไปชั่วลูกหลาน เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนและสังคมภายนอกไปในตัว เพราะคนที่รู้จักเรื่องราวของชุมชนและประเพณีอย่างลึกซึ้งที่สุดคือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุตั้งแต่ ๗๐ ปีขึ้นไปแต่ตอนนี้ก็ล้มหายตายจากไปเกือบหมดแล้ว ส่วนคนรุ่นหลังๆ ก็ทำตามกันมาแต่ไม่มีความหมายว่าที่มาของบุญประเพณีมาจากไหน จึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามสู่สังคมด้วย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

เมื่อศึกษาเรื่องการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวจี และข้าวแดกงาของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย จึงมีข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย ควรให้การส่งเสริมประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงาในด้านเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว การสร้างรายได้ อาชีพเสริม และการกระจายรายได้ เป็นต้น

(๒) ทุกภาคส่วนควรให้การสนับสนุน และร่วมมือกันอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงาแบบดั้งเดิมเอาไว้เพื่อไม่สูญหาย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษายังมีประเด็นที่ควรศึกษา

จึงควรมีการศึกษาเป็นงานวิจัยเพื่อต่อยอดงานวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของประเพณีประจำท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

(๒) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดประเพณีบุญข้าวจี๋และข้าวแดงงา
ของทุกภาคส่วน

(๓) ศึกษาวิวัฒนาการรูปแบบประเพณีการทำบุญข้าวจี๋ และข้าวแดงงาใน
ชุมชนภาคอีสาน